

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Zatvori: Društveni zločin i neuspjeh

Emma Goldman

Emma Goldman
Zatvori: Društveni zločin i neuspjeh
1917.

Prisons: A Social Crime and Failure, Emma Goldman, *Anarchism
and Other Essays*, Mother Earth 1917 (1910).
Prevela Biljana Romić. Preuzeto iz Emma Goldman, *Anarhizam i
drugi ogledi*, DAF, Zagreb 2001.

anarhisticka-biblioteka.net

1917.

koje se regrutiraju štrajkolomci, detektivi i policajci, odveć voljni udovoljiti gospodarovoj ponudi. Tako organizirano radništvo, svojim budalastim protivljenjem radu u zatvoru, samo sebe poražava. Pomaže stvaranju otrovnih dimova koji guše svaki pokušaj da dođe do ekonomskog poboljšanja stanja. Ako radnik želi izbjeći te posljedice, trebao bi *inzistirati* na pravu osuđenika da radi, trebao bi ga primiti kao brata, primiti ga u svoju organizaciju, i *uz njegovu pomoć okrenuti se protiv sustava koji ih obojicu melje*.

I na kraju, ali ne manje važno, u porastu je provedba barbarske i neodgovarajuće doživotne kazne. Oni koji vjeruju u promjenu i iskreno joj teže, brzo dolaze do zaključka da čovjek mora dobiti priliku da čini dobro. A kako će je dobiti ako je pred njim deset, petnaest ili dvadeset godina zatvora? Nada u slobodu i u povoljnu priliku jedini je poticaj u životu, posebice u zatvorskom životu. Društvo je dugo griješilo prema zatvoreniku – mora mu barem tu nadu ostaviti. Nisam posebno uvjerena da će mu ostaviti tu nadu ili da će se na tom planu dogoditi bilo kakva promjena sve dok se zauvijek ne dokinu uvjeti koji stvaraju i zatvorenika i tamničara.

*Iz usta, rujna mu ruža,
Iz srca bijelê će list!
Jer nije lako znati baš kako
Volju iskazuje Krist,
Otkad hodočasniku pred Papom
Procvao štap je čist!⁸*

⁸ *Balada o tamnici u Readingu*, str. 24.

Treća je, i najvažnija, pomisao da je golema dobit, koja se na taj način izvlači iz rada osuđenika, stalan poticaj poduzetnicima da zahtijevaju od svojih nesretnih žrtava zadaće koje su posve iznad njihovih sposobnosti i da ih kažnjavaju okrutno kad njihov rad ne udovolji pretjeranim zahtjevima.

Još koju riječ o osuđenosti kažnjenika na poslove za koje se ne mogu nadati da će pomoću njih zarađivati za život kad jednog dana budu oslobođeni. Indiana je, primjerice, država koja se na sva usta hvali da napreduje u poboljšanju modernog kaznenopopravnoga sustava. A ipak, prema izvještaju njezina "popravlilišta" iz godine 1908., 135 je štićenika uposlano u proizvodnji lanaca, 207 u proizvodnji košulja, a 255 u ljevaonici – ukupno 597 u tri zanimanja. Ali u tom takozvanom popravlilištu štićenici bi mogli raditi pedeset i devet različitih poslova, od kojih je trideset i devet povezano s potrebama te države. Indiana, poput drugih država, propovijeda obučavanje štićenika popravlilišta za zanimanja koja će im omogućiti da zarađuju za život nakon što budu na slobodi. No, ona ih zapravo tjera da izrađuju lance, košulje i metle, ove posljednje u korist kompanije Louisville Fancy Grocery. Metlarstvo je posao koji uvelike monopoliziraju slijepi, šivanjem košulja bave se žene i samo je jedna slobodna tvornica lanaca u državi, a oslobođeni se osuđenik ne može nadati da će ondje dobiti posao. Cijela je stvar okrutna farsa.

Ako države mogu, dakle, biti sredstvo potkradanja svojih bespomoćnih žrtava za tako golemi profit, nije li krajnji čas da organizirano radništvo prekine svoje beskorisno jaukanje; i da inzistira na doličnoj naknadi za osuđenike, kao što radničke organizacije zahtijevaju za sebe? Na taj će način radnici uništiti zametak koji od zatvorenika čini neprijatelja radničkim interesima. Na drugom sam mjestu već rekla da se tisuće osuđenika, nestručnih i bez zanimanja, bez sredstava za život, vraćaju u društveni tor. Ti muškarci i te žene moraju živjeti, jer čak i bivši osuđenik ima potrebe. Zatvorski ih je život učinio nedruštvenim bićima, a čvrsto zatvorena vrata na koja nailaze nakon izlaska iz zatvora neće smanjiti njihovu gorčinu. Neizbježan je rezultat da oni tvore pogodnu jezgru iz

Godine 1849. Fjodor Dostojevski napisao je na zidu svoje zatvorske ćelije sljedeću priču *Svećenik i vrag*:

“Čuj, ti mali debeli oče!” reče vrag svećeniku. ‘Što te natjera da tako lažeš tom jadnom, zavedenom puku? Kakve si to paklene muke opisao? Zar ne znaš da oni već prolaze kroz paklene muke u svojem zemaljskom životu? Zar ne znaš da ste ti i državne vlasti moji predstavnici na zemlji? Ti si taj koji im nanosiš bol pakla kojim im prijetiš. Zar ne znaš to? Dobro, pođi onda sa mnom!’

Vrag zgrabi svećenika za ovratnik, podigne ga visoko u zrak, i odnese ga u tvornicu, u ljevaonicu željeza. Ondje je vidio radnike kako trče i žure se gore-dolje i kinje se na žarkoj vrućini. Uskoro gust, težak zrak i vrućina postadoše za svećenika nepodnošljivi. Sa suzama u očima on se obrati vragu: ‘Pusti me! Pusti me iz tog pakla!’

‘O, moj dragi prijatelju, moram ti pokazati još mnoga mjesta.’ Vrag ga ponovno zgrabi i odvuče na seosko gazdinstvo. Ondje je gledao seljake kako mlata žito. Prašina i vrućina su nepodnošljive. Nadglednik nosi bič i nemilosrdno bičem udara svakog od njih tko padne na tlo iscrpljen od teškog rada ili od gladi.

Zatim odvodi svećenika u kolibe gdje neki radnici žive sa svojim obiteljima – prljave, hladne, zadimljene, smrdljive rupe. Vrag se ceri. Pokazuje siromaštvo i tegobe tog života.

‘Pa, nije li to dovoljno?’ pita on. I čini se da se čak i on, vrag, sažalio nad ljudima. Pobožni sluga božji to ne može podnijeti. Uzdignutih ruku on moli: ‘Pusti me odavde. Da, da! To je pakao na zemlji!’

‘E, pa onda znaš. A ipak im i dalje obećaješ pakao. Mučiš ih, kinjiš do smrti duhovno, a oni su već tijelom mrtvi! Dođi! Pokazat ću ti još jedan pakao – još jedan, najgori.’

Odveo ga je do zatvora i pokazao mu tamnicu, smrdljivu, u kojoj je mnogo ljudskih tjelesa, nezdravih i bez snage, leže na podu, pokriveni nametnicima što proždiru njihova jadna, gola, iscrpljena tijela.

‘Skini svoju svilenu odjeću’, reče vrag svećeniku, ‘stavi na svoje gležnjeve teške lance kakve ovi nesretnici nose; leži na hladan i prljav pod – i onda im govori o paklu koji ih tek čeka!’

‘Ne, ne!’, odvrati svećenik, ‘ne mogu niti zamisliti nešto tako strašno. Preklinjem te, odvedi me odavde!’

‘Da, to je pakao. Nema goreg pakla od ovoga. Nisi li to znao? Zar nisi znao da su ti muškarci i te žene koje ti plašiš slikom pakla kad umru – zar nisi znao da su oni već u paklu, i prije nego što umru?’”

To je napisano prije pedeset godina u mračnoj Rusiji, na zidu jednog od najstrašnijih zatvora. A ipak tko može zanijekati da se isto ne može primijeniti i na sadašnjicu, čak i na američke zatvore?

Bez obzira na sve naše reforme kojima se dičimo, na naše velike društvene promjene i na naša dalekosežna otkrića, ljudska bića i dalje šalju u najgori pakao, u kojemu ih zlostavljaju, ponižavaju, muče, da bi se društvo moglo “zaštiti” od vlastitih sablasti.

Zatvor, društvena zaštita? Kakav je monstuozan um uopće mogao takvo što izmisliti? To je isto kao da kažemo da se zdravlje može promicati širenjem zaraze.

¹ Prema prijevodu Luke Paljetka, Oscar Wilde, *Balada o tamnici u readingu*, Znanje, Zagreb, 1987., str.27.

Islandu prodan je korporaciji Reliance-Sterling Manufacturing po cijeni nižoj od dvadeset i pet centi na dan po osobi. Ta je tvrtka doista divovski radni zatvorski trust jer unajmljuje za rad i kažnjenike iz kazneno-popravnih domova Connecticuta, Michigana, Indiane, Nebraske i Južne Dakote te popravilišta iz New Jerseyja, Indiane, Illinoisia i Wisconsinia, sve u svemu jedanaest ustanova.

Koliko je korupcija koju osigurava ugovor iz Rhode Islanda golema, može se procijeniti prema činjenici da ta ista tvrtka plaća šezdeset i pol centa na dan u Nebraski za rad kažnjenika, a da Tennessee, primjerice, dobiva dolar i deset centi na dan za rad kažnjenika od tvrtke Gray-Dudley Hardware; Missouri dobiva sedamdeset centi na dan od kompanije Star Overall Mfg.; West Virginia dobiva šezdeset i pet centi na dan od kompanije Kraft Mfg.; Maryland dobiva pedeset i pet centi na dan od tvrtke Oppenheim, Oberndorf & Co. koja proizvodi košulje. Razlika u cijenama ističe golemu korumpiranost. Primjerice, kompanija Reliance-Sterling Mfg. proizvodi košulje, cijena im je u normalnoj proizvodnji ne manje od dolar i dvadeset centi za tuce, dok zatvoru u Rhode Islandu plaćaju trideset centi po tucetu. Nadalje, država ne naplaćuje tom trustu najamninu za korištenje golemom tvornicom, ne naplaćuje ništa za struju, grijanje, svjetlo, pa čak ni za kanalizaciju te ne utjeruje porez. Kakva korupcija!⁷

Procjenjuje se da se više od dvanaest milijuna dolara vrijednih radničkih košulja i kombinezona proizvede na godinu u Sjedinjenom Dražavama zatvorskim radom. Uglavnom to rade žene, i prva je pomisao kako golema količina ženskoga radništva ostaje bez posla. Druga je pomisao da su muški osuđenici, koji bi trebali naučiti neki zanat koji bi im dao kakvu-takvu priliku da se mogu sami izdržavati kad iziđu iz zatvora, osuđeni raditi taj posao na kojemu ne mogu zaraditi ni dolar. To je to ozbiljnije kad promislimo da se velik dio tog rada obavlja u popravilištima, koja silno na glas propovjedaju kako obučavaju svoje štice ike da postanu korisni građani.

⁷ Citirano iz publikacija Nacionalnog odbora za zatvorski rad.

pitanje stupnja, da svi u sebi imamo rudimente zločina, manje-više, u skladu s našim mentalnim, fizičkim i društvenim okolišem; i da je pojedinačni zločinac puki odraz zajednice.

Prosječni bi pojedinac, probuđene društvene svijesti, mogao naučiti odbijati "čast" da bude krvosljednik prava. Mogao bi prestati progoniti, prestati prezirati društvenoga prijestupnika i prestati biti nepovjerljiv prema njemu, te mu pružiti priliku da živi među svojim bližnjima. Do institucija je, naravno, teže doprijeti. One su hladne, neprobodne i okrutne; ipak, oživljenom društvenom svijescu moglo bi biti moguće osloboditi zatvorske žrtve okrutnosti zatvorskih službenika, stražara i čuvara. Javno je mijenje moćno oružje; čuvari ljudskoga plijena čak ga se boje. Moglo bi ih se malo podučiti ljudskosti, posebice ako shvate da njihov posao ovisi o tome.

Ali najvažniji je korak tražiti za zatvorenika pravo da radi dok je u zatvoru, i da za to dobije određenu naknadu koja će mu omogućiti da stavi nešto na stranu za dane kad ga oslobode, za početak novoga života.

Gotovo je besmisleno polagati odviše nade u postojeće društvo kad razmotrimo da su radnici, i sami robovi-najamnici, osuđeni na kažnjenički rad. Neću ulaziti u okrutnost te primjedbe, nego ću tek razmotriti koliko je neodgovarajuća. Do sada je bunt organiziranoga radništva vodio borbu s vjetrenjačama. Zatvorenici su uvijek radili; samo je država bila njihov izrabljivač, čak i kad je individualni poslodavac bio kradljivac organiziranoga rada. Države su ili upošljavale kažnjenike da rade za vladu, ili da rade za pojedince. Dvadeset devet država slijedi taj plan. Federalna vlada i sedamnaest država su ga odbile, kao i vodeće europske države, budući da on vodi silnom izrabljivanju i zlostavljanju zatvorenika te beskrajnom podmićivanju.

"Rhode Island, država kojom vlada Aldrich, možda je najgori primjer. Pod petogodišnjim ugovorom, koji je potpisan 7. srpnja 1906. i obnovljen još sljedećih pet godina u ime privatnih ugovornika, rad stanara kazneno popravnoga doma i okružnoga zatvora na Rhode

Nakon osamnaest mjeseci užasa u engleskom zatvoru, Oscar Wilde je podario svijetu svoje veliko remekdjelo, *Baladu o tamnici u Readingu*:

*Svaki čin ružan ko korov kužan
U ozračju tom cvati;
Sve ono što je u Čovjeku dobro
Gubi se tu i strati,
Blijeda Tjeskoba čuva dver tešku,
A Stražar Očaj je prati.¹*

Društvo ide dalje, čini besmrtnim taj kužni zrak i ne shvaća da iz njega mogu proisteći samo pogubne posljedice.

Trenutačno trošimo tri milijuna i petsto tisuća dolara na dan, milijardu i devedeset pet tisuća dolara na godinu, za održavanje zatvora i to u demokratskoj zemlji – što je suma velika gotovo kao prihod od žita koji se procjenjuje na sedamstopepedeset milijuna dolara, ili proizvedenu količinu uglja procijenjenu na tristopepedeset milijuna dolara. Profesor Bushnell iz Washingtona procjenjuje da zatvori koštaju šest milijardi na godinu, a dr. G. Frank Lydston, uvaženi američki autor koji se bavi zločinima, pak kao prihvatljivu brojku navodi pet milijardi dolara godišnje. Takvo nečuvano trošenje da bi se golema vojska ljudskih bića držala u kavezu poput životinja!²

A ipak zločin je u porastu. Tako znamo da je danas u Americi četiri i pol puta više počinjenih zločina na milijun stanovnika nego prije dvadeset godina.

Najstrašniji je aspekt cijele priče da je naš nacionalni zločin ubojstvo, ne krađa, pronevjera, ili silovanje kao na Jugu. London je pet puta veći od Chicaga, no ipak stotinu i osamnaest se ubojstava dogodi na godinu u Chicagu, za razliku od dvadeset u Londonu. Ali nije Chicago vodeći grad po zločinima, jer tek je sedmi na popisu, na kojemu vode južni gradovi te San Francisco i Los Angeles. Kad

² W. C. Owen, *Zločin i zločinci*.

je stanje stvari tako strašno, čini se smiješno naklapati o tome kako zatvori štite društvo.

Prosječni um sporo shvaća istinu, ali kad se najpotpunije organizirana, centralizirana institucija, koju se održava prekomjernim nacionalnim izdacima, pokaže potpunim društvenim neuspjehom, i najgluplji um mora dovesti u pitanje njezino pravo da postoji. Prošlo je vrijeme kad smo mogli biti zadovoljni našim društvenim tkivom uglavnom zato što je “određeno božanskim pravom” ili dostojanstvom zakona.

Opće rašireno istraživanje stanja u zatvorima, agitacija i izobražavanje ljudi tijekom posljednjih nekoliko godina zaključni su dokaz da ljudi uče duboko zagrebati u samo dno društva, do uzroka strašne diskrepancije između društvenoga i pojedinačnoga života.

Zašto su onda zatvori društveni zločin i neuspjeh? Da bi se odgovorilo na to vitalno pitanje dolikuje da istražimo prirodu i uzrok zločinâ, metode koje se rabe u borbi s njima i posljedice koje te metode imaju u oslobađanju društva prokletstva i strahote zločinâ.

Prvo, o *prirodi* zločina:

Havelock Ellis dijeli zločin na četiri faze, na politički zločin, zločin zbog strasti, zločin zbog ludila, slučajni zločin. On kaže da je politički zločinac žrtva pokušaja manje-više despotske vlasti da sačuva svoju stabilnost. On nije nužno kriv zbog povrede društva; on jednostavno pokušava preokrenuti određeni politički poredak koji po sebi može biti protudruštveni. Tu istinu priznaje cijeli svijet, samo se ona ne priznaje u Americi gdje i dalje prevladava glupo poimanje da u demokraciji nema mjesta za političke zločince. A ipak je John Brown bio politički zločinac; pa tako i čikaški anarhisti; a to je i svaki štrajkač. Posljedično bi, kaže Havelock Ellis, politički zločinac našega doba ili mjesta mogao biti junak, mučenik, svetac u nekom drugom dobu. Lombroso naziva političkog zločinca istinskim pretečom progresivnoga kretanja ljudskoga roda.

³ *Zločinac*, Havelock Ellis.

lo), samicama, borbom s bikovima i izgladnjivanjem “kako bi postali dobri”. U tim im ustanovama lome volju, ponižavaju dušu, duh im pokoravaju ubojitom monotonijom i rutinom zatvorskoga života. U Ohio, Illinoisu, u Pennsylvaniji, Missouriju i na jugu, ti su užasi postali tako očiti da su doprli i do izvanjskoga svijeta, dok u većini drugih zatvora još prevladavaju iste kršćanske metode. Ali zatvorske zidine rijetko dopuštaju bolnim kricima žrtava da pobjegnu – zatvorski su zidovu debeli, prigušuju zvuk. Društvo bi prije moglo ukinuti sve zatvore, nego očekivati da će ga zaštititi te ćelije užasa dvadesetoga stoljeća.

Godinu za godinom vrata zatvorskoga pakla vraćaju u svijet izmučenu, bezvoljnu, oronulu gomilu ljudi, s Kainovom oznakom na čelu, uništenim nadama, prikraćenih prirodnih sklonosti. A budući da ih dočekuju samo glad i neljudskost, te žrtve uskoro ponovno tonu u zločin kao jedinu moguću egzistenciju. Nije uopće neobično naći muškarca i ženu koji su proveli polovicu svojega života – ne, gotovo cijeli svoj život – u zatvoru. Znam ženu na Blackwell’s Islandu koja je zatvarana i puštana trideset i osam puta; a od prijatelja sam doznala za sedamnaestogodišnjeg mladića, kojega je on njegovao i brinuo se za nj u pitsburškom kazneno-popravnom domu i koji nikad nije niti otkrio što to znači biti na slobodi. Njegov je život išao od popravilišta do popravilišta, sve dok nije, slomljena tijela, umro kao žrtva društvene osvete. Ta osobna iskustva potkrepljuju raširene podatke koji dokazuju krajnju jalovost zatvora kao sredstva zastrašivanja ili preobrazbe.

Dobrohotne osobe žele sada preusmjeriti to pitanje zatvora – zahtijevaju da se zatvoreniku još jedanput vrati mogućnost da postane ljudsko biće. Ma kako to bilo hvalevrijedno, bojim se da je nemoguće nadati se dobrim rezultatima kad se toči dobro vino u pljesnivu bocu. Ništa osim potpune rekonstrukcije društva neće spasiti čovječanstvo od raka zločina. Ipak, ako se tupi rub naše društvene savjesti naoštri, kaznene ustanove mogle bi dobiti novu glazuru. Ali prvo treba obnoviti društvenu svijest, koja je u prilično oronulom stanju. Nužno ju je probuditi kad je riječ o činjenici da je zločin

ti i smjelosti, prenio na organiziranu mašineriju dužnost da se osveti umjesto njega, ludo vjerujući da država ima pravo učiniti ono za što on više nema odlučnosti ili dosljednosti da učini. “Njegovo veličanstvo zakon” mudra je stvar; neće se pognuti pred primitivnim nagonima. Njegova je misija “više” prirode. Uistinu, on je još ogrezao u teološkoj zbrci, koja proklamira kaznu kao sredstvo pročišćenja, ili posredno ispaštanje grijeha. Ali na legalnoj i društvenoj razini, zakonska odredba provodi kaznu, ne samo da bi nanijela bol krivcu, nego i da bi zastrašila druge.

Što je, ipak, stvarna osnovica kazne? Pojam slobodne volje, zamisao da je čovjek u svako doba slobodan čimbenik dobra ili zla; ako izabere ovo posljednje, za to mora platiti. Premda se ta teorija odavno raspala i odbačena je, ipak je svakodnevno primjenjuje cijela vladina mašinerija i pretvara je u najokrutnijega i najsurovijega mučitelja ljudskoga života. Jedini razlog za njezin nastavak još je okrutnije poimanje da što se više širi strah od kazne, to je veći preventivni učinak.

Društvo se koristi najdrastičnijim metodama kad je riječ o prijestupnicima koji su se ogriješili o društvo. Zašto nisu zastrašeni? Premda se u Americi čovjeka smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivnja, pravni instrument, policija, provodi teror, zatvara bez razlike, tuče, tiranizira ljude, rabi barbarsku metodu “trećega stupnja”, podvrgava svoje nesretne žrtve smrdljivom zraku policijske postaje i još smrdljivijem jeziku stražara. A opet, zločin je u porastu i društvo plaća cijenu. S druge strane, javna je tajna da, kad nesretni građanin dobije punu “milost” zakona i kad ga u ime sigurnosti skrivaju u najgori od paklova, da tu tek počinje prava kalvarija. Lišen svojih prava kao ljudsko biće, degradiran na puki automat bez volje ili osjećaja, ovisan posve o milosti okrutnih čuvara, on svakodnevno prolazi kroz proces dehumanizacije, u usporedbi s kojom je divlja osveta puka dječja igra.

Nema te kaznene institucije ili popravilišta u Sjedinjenim Državama u kojima ljude ne muče toljagom, palicom, luđačkom košuljom, vodenim kurama, “kolibrićem” (provođenjem struje kroz tijelo)

“Zločinac iz strasti obično je čovjek koji se zdrav rodio i vodio iskren život, ali je pod pritiskom neke velike, nezaslužene nepravde uzeo pravdu u svoje ruke.”³

Gospodin Hugh C. Weir u svojoj knjizi *Polijska prijetnja*, navodi slučaj Jima Flahertyja, zločinca iz strasti, koji se, umjesto da ga društvo spasi, pretvorio u pijanca i recidivista, čime je uništio i osiromašio svoju obitelj.

Još je tužniji primjer Archie, žrtva u romanu *Preokret ravnoteže* Branda Whitlocka, inače najvećem američkom ekspozeu zločina u nastanku. Archija je, i više nego Flahertyja, u zločin i u smrt odvela okrutna neljudskost njegova okruženja i beskrupulozno proganjanje zakonske mašinerije. Archie i Flaherty samo su dio njih nekoliko tisuća, i pokazuju kako zakonski aspekti zločina i metode koje se njime bave pomažu da se stvori bolest koja potkopava cijeli naš društveni život.

“Zločinac koji počinja zločin zbog ludila doista se ne može smatrati zločincem više od djeteta, jer on je duševno u istom stanju kao dijete ili životinja.”⁴

Zakon to već odavno priznaje, ali samo u rijetkim slučajevima kad je ludilo doista očito ili kad krivčevo bogatstvo dopušta luksuz zločinačkog ludila. Postalo je sasvim moderno biti žrtva paranoje. Ali u cjelini, “suverenost pravde” i dalje nastavlja kažnjavati zločine počinjene zbog ludila svom žestinom svoje moći. Tako Ellis navodi iz statistika dr. Richtera koje pokazuju da je u Njemačkoj stotinu i šest luđaka od njih stotinu četrdeset i četiri koji su počinili zločin, osuđeno na teške kazne.

Slučajni zločinac “predstavlja nadaleko najveću klasu naše zatvorske populacije i najveća je prijetnja društvenoj dobrobiti”. Koji uzrok prisiljava golemu vojsku ljudske obitelji na zločin, da više voli odvratni život među zatvorskim zidovima umjesto života izvan njih? Sasvim sigurno taj uzrok mora biti tako strašan da ne ostavlja

⁴ Isto.

svojim žrtvama mogućnost bijega, jer i najpokvarenije ljudsko biće voli slobodu.

Ta strahovita sila uvjetovana je našim društvenim i ekonomskim ustrojem. Ne želim zanijekati biološke, fiziološke ili psihološke čimbenike u nastanku zločina; ali teško da postoji napredni kriminolog koji neće priznati da su društveni i ekonomski utjecaji najbezdušniji, najotrovniji zametak zločina. Uzmemo li u obzir da čak i postoje urođene sklonosti zločinu, ipak nije ništa manja istina da te sklonosti bogato pothranjuje naš društveni okoliš.

Uska je veza, kaže Havelock Ellis, između zločina počinjenog nad osobom i cijene alkohola, te zločina nad vlasništvom i cijene žita. On navodi Queteleta i Lacassagnea, od kojih prvi gleda na društvo kao na pripravitelja zločina, a na zločince kao na instrumente za njihovu izvedbu. Drugi pak smatra da je "društveni okoliš sredina koja njeguje zločin; da je zločinac mikrob, element koji postaje jedino važan kad pronađe sredinu koja ga potiče da uskipi; *svako društvo ima zločince kakve zaslužuje*".⁵

"Najuspješnije" industrijsko razdoblje onemogućuje radniku da zaradi dovoljno da održi zdravlje i krepost. A kako je blagostanje, u najboljem slučaju, imaginarno stanje, tisuće ljudi stalno se pridružuje vojsci nezaposlenih. Od istoka do zapada, od juga do sjevera, ta se golema vojska potuca u potrazi za poslom ili hranom, a sve što uspijevaju naći ubožnice su i sirotinjske četvrti. Oni u kojima ima iskre preostalog samopoštovanja, više vole otvoreni prkos, više vole zločin od iscrpljujućeg, ponižavajućeg siromaštva.

Edward Carpenter procjenjuje da je u pet šestina krivičnih djela narušeno neko vlasničko pravo; ali to je preniska brojka. Pomnije će istraživanje pokazati da se devet od deset zločina može, izravno ili neizravno, povezati s našim ekonomskim i društvenim nejednakostima, s našim sustavom nemilosrdnog izrabljivanja i potkradanja. Nema zločinca tako glupog koji ne bi priznao tu strašnu činjenicu, premda ga ona ne opravdava.

⁵ Isto.

Zbirka filozofije zločina koju su skupili Ellis, Lombroso i drugi uvaženi stručnjaci, pokazuje da zločinac odveć snažno osjeća da ga društvo navodi na zločin. Milanski je lopov rekao Lombrosu: "Ja ne kradem, ja samo uzimam od bogataša ono što im je previše; osim toga, ne potkradaju li odvjetnici i trgovci?" Ubojica je napisao: "Znajući da su tri četvrtine društvenih vrlina kukavičko nasilje, mislio sam da će otvoreni napad na bogataša biti manje nečastan od oprezne lukavštine." Drugi je napisao: "Zatvoren sam jer sam ukrao pola tuceta jaja. Ministri koji kradu milijune su časni. Jadna Italija!" Neke je obrazovani kažnjenik rekao gospodinu Davittu: "Društveni su zakoni osmišljeni kako bi osigurali svjetskom bogatstvu da vlada i kalkulira te time lišavaju veći dio čovječanstva njegovih prava i prilika. Zašto bi me oni kaznili zbog toga što sam na ponešto sličan način uzeo od onih koji su uzeli više nego što imaju pravo imati?" Isti je čovjek dodao: "Religija krade duši neovisnost; domoljublje znači glupo štovati svijet u kojemu dobrobit i mir stanovnika žrtvuju oni koji od toga izvlače dobit, dok zakoni, ograničavaju prirodne želje i vode rat protiv jasnoga duha zakona naših bića. U usporedbi s tim", zaključuje on, "krađa je častan posao".⁶

Doista, više je istine u toj filozofiji nego u svim pravnim i moralnim knjigama našeg društva.

Ako su ekonomski, politički, moralni i fizički čimbenici mikrobi zločina, kako se društvo nosi s tom situacijom?

Metode borbe sa zločinom bez dvojbe su se mnogo mijenjale, ali uglavnom u teoretskom smislu. U praksi, društvo je zadržalo primitivan motiv u svojem odnosu prema prijestupniku, a to je osveta. Isto tako je usvojilo teološku ideju – kaznu; dok se zakonske i "civilizirane" metode sastoje od zastrašivanja ili terora, i preobrazbe. Vidjet ćemo da su sva četiri načina izričito neuspjela i da danas nismo ništa bliže rješenju nego u srednjem vijeku.

Staromodan je prirodni poriv primitivnoga čovjeka da uzvрати udarac, osveti se. Umjesto toga, civilizirani je čovjek, lišen hrabros-

⁶ Isto.